

Migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj

Ćurak, Izabela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:071198>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Izabela Ćurak

**Migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u
Hrvatskoj
Završni rad**

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Sociologija

Migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj

Završni rad

Student/ica:
Izabela Ćurak

Mentor/ica:
dr. sc. Marija Šarić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Izabela Ćurak**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 16. rujna 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ciljevi i svrha	2
3. Teorijski koncept rada	3
3.1. <i>Koncept migrantskih putanja i resursa – suvremeno razumijevanje radnih migracija</i> ..	3
3.2. <i>Suvremene filipinske radne migracije</i>	4
3.3. <i>Motivi emigracije filipinskih radnika/ca i iskustva rada u zemljama Bliskog istoka</i>	6
3.4. <i>Filipinski/e radnici/ce u Hrvatskoj</i>	8
4. Metodologija	10
4.1. <i>Metode i uzorak</i>	10
4.2. <i>Provedba intervjua, strani jezik i kvaliteta prikupljenih podataka</i>	11
5. Rezultati istraživanja i rasprava	13
5.1. <i>Motivi za migraciju</i>	13
5.2. <i>Marginaliziranost na tržištu rada i u društvenom životu</i>	15
5.3. <i>Komunikacijski i administrativni izazovi na radnom mjestu u Hrvatskoj</i>	17
5.4. <i>Utjecaj religijske i kulturne povezanosti na društvenu integraciju i oblikovanje migrantskih putanja</i>	21
6. Zaključak	25
7. Prilozi	27
7.1. <i>Protokol intervjua</i>	27
7.2. <i>Kodna lista</i>	30
8. Literatura	31

Migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj

Sažetak

Ovaj rad analizira migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj, s posebnim fokusom na njihove motive za migraciju, iskustva u tranzitnim zemljama te prilagodbu u novom radnom i kulturnom okruženju. Cilj ovog istraživanja je opisati i razumjeti migrantske putanje filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj u kontekstu donošenja odluke o migraciji i resursa potrebnih za migraciju. Istraživanje je provedeno metodom polustrukturiranog intervjua s četiri filipinska/e radnika/ce koji žive i rade na području Dalmacije. Tematska analiza provedenih intervjua pokazuje da financijski razlozi predstavljaju dominantan motiv za migraciju, a uočena je i snažna potreba za pružanjem financijske potpore obitelji na Filipinima. Ipak, iskustva u tranzitnim zemljama poput Katara, Omana, Saudijske Arabije i Ujedinjenih Arapskih Emirata često su obilježena teškim radnim uvjetima i kulturnim različitostima zbog kojih nerijetko strani radnici/e migriraju u europske zemlje. Dolazak u Hrvatsku donosi pozitivne promjene u kvaliteti života, ali radnici/e se suočavaju s izazovima poput jezičnih i komunikacijskih prepreka te složenih administrativnih postupaka. Međutim, ostatak filipinske zajednice u Hrvatskoj pruža značajnu socijalnu i emocionalnu podršku, dok religija ostaje ključan izvor snage i utjehe u stranom okruženju. Iz razgovora sa sugovornicima/ama očita je želja za povratkom na Filipine, ali taj plan često ovisi o ostvarenju financijskih ciljeva. Zaključno, istraživanje naglašava složenost migrantskih putanja koje su oblikovane financijskim, kulturnim, društvenim i osobnim čimbenicima. Ovi rezultati sugeriraju potrebu za širim razumijevanjem migrantskih putanja, uzimajući u obzir međudnos brojnih faktora koji utječu na odluke migranata o njihovim budućim destinacijama.

Ključne riječi: migracija, filipinski radnici/e, Hrvatska, migrantske putanje, integracija

Migration experiences of Filipino workers in Croatia

Abstract

This paper analyzes the migration experiences of Filipino workers in Croatia, with a particular focus on their motives for migration, experiences in transit countries, and adaptation to a new work and cultural environment. The aim of this research is to describe and understand the migration pathways of Filipino workers in Croatia in the context of decision-making and the resources needed for migration. The research was conducted using semi-structured interviews

with four Filipino workers living and working in the Dalmatian region. The thematic analysis of the interviews shows that financial reasons represent the dominant motive for migration, with a strong need to provide financial support to families in the Philippines. However, experiences in transit countries such as Qatar, Oman, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates are often marked by difficult working conditions and cultural differences, leading foreign workers to frequently migrate to European countries. The move to Croatia brings positive changes in the quality of life, but workers face challenges such as language and communication barriers and complex administrative procedures. Nonetheless, the Filipino community in Croatia offers significant social and emotional support, while religion remains a key source of strength and comfort in a foreign environment. Conversations with the interviewees reveal a desire to return to the Philippines, but this plan often depends on achieving financial goals. In conclusion, the research highlights the complexity of migration pathways shaped by financial, cultural, social, and personal factors. These findings suggest the need for a broader understanding of migration pathways, taking into account the interplay of numerous factors influencing migrants' decisions about their future destinations.

Keywords: migration, Filipino workers, Croatia, migration pathways, integration

1. Uvod

Hrvatska je u posljednjih nekoliko godina, posebno nakon 2018. godine, zabilježila porast dolaska stranih radnika/ca iz raznih dijelova svijeta, uključujući i azijske zemlje poput Filipina i Nepala. Budući da su migrantski radnici sve veći dio hrvatske svakodnevnice, istraživanje u sklopu ovog završnog rada predstavlja važan dio diskursa o migrantskim politikama i trenutnoj društvenoj situaciji u Hrvatskoj. Rad se bavi pregledom migrantskih putanja filipinskih radnika/ca s ciljem boljeg razumijevanja motiva za migraciju, kao i pozicioniranja Hrvatske u datom kontekstu. Istraživačkim nacrtom nastoji se ukazati na slojevitost istraživog fenomena; istraživanje radnih migracija i migrantskih putanja nije korisno isključivo za razumijevanje hrvatskog konteksta imigracija, već daje prostor upravo manjinskim skupinama da opišu svoja iskustva, time produbljujući aktualni znanstveni i popularni diskurs.

Iako je tema migrantskih radnika/ca relevantna za hrvatski kontekst, naglasak je ujedno i na iskustvima filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj i tranzitnim zemljama, točnije, cjelokupnim migrantskim putanjama. Budući da migrantski radnici/e, osobito oni s područja Filipina, kao i drugi strani radnici koji dolaze iz zemalja trećeg svijeta,¹ čine značajan dio hrvatske društvene sadašnjice, njihova su iskustva iznimno relevantna za razumijevanje šireg konteksta migrantskih kretanja, kao i pozicije Hrvatske prilikom odabira država destinacija.

Migrantske skupine nerijetko su društveno marginalizirane; iako je njihov položaj zakonski reguliran, često je uvjetovan raznim oblicima isključenosti (jezične, kulturne, rasne i sl.). Sukladno tome, ovim se radom nastoji pružiti prostor i prilika sugovornicima/ama da opišu i izlože vlastita iskustva koja možda nisu imala/e priliku iznijeti dosada, a iznimno su korisna za stvaranje osjećaja međusobnog povjerenja i sigurnosti, time razbijajući barijere između odnosa „mi“ i „oni“. Osim toga, detaljniji uvid u živote filipinskih radnika/ca i praćenje njihovih migrantskih putanja pridonosi osvještavanju nekih potencijalno zanemarenih aspekata njihova iskustva u Hrvatskoj i tranzitnim zemljama iz perspektive većinskog stanovništva.

¹ Prema Zakonu o strancima (NN 133/2020), treća zemlja je „država koja nije država članica EGP-a (Europskog gospodarskog prostora) niti Švicarska Konfederacija“ (Članak 3., NN 133/2020).

2. Ciljevi i svrha

U ovom se radu nastoje obuhvatiti iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj, pa je shodno tomu cilj ovog istraživanja opisati i razumjeti migrantske putanje filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj u kontekstu donošenja odluke o migraciji i resursa potrebnih za migraciju.

Istraživačka pitanja, nastavno na cilj istraživanja, dodatno preciziraju temeljnu svrhu i okvir rada te su formulirana na sljedeći način:

- Koji su razlozi odlaska filipinskih radnika/ca s Filipina?
- Kako su se iskustva rada i života filipinskih radnika/ca u tranzitnim zemljama odrazila na odabir Hrvatske kao trenutne destinacije u njihovoj migracijskoj putanji?
- Kako filipinski radnici/e doživljavaju život i rad u Hrvatskoj te kako se navedeni odražavaju na njihovu migracijsku putanju?

3. Teorijski koncept rada

3.1. Koncept migrantskih putanja i resursa – suvremeno razumijevanje radnih migracija

S obzirom na suvremeni kontekst radnih migracija i globalizaciju tržišta rada, očigledne su i promjene u razumijevanju njihova šireg konteksta. Radne su migracije predmet brojnih istraživanja na području društvenih znanosti, a posljednjih nekoliko desetljeća doživljavaju procvat u konceptualnom smislu; promjene u shvaćanju različitih elemenata migracijskih procesa doveli su do značajnih teorijskih doprinosa i spoznaja. Radne migracije prestaju biti linearan i strogo određen proces, a u suvremenim se istraživanjima opisuju pojmom migrantskih putanja, cjelovitim skupom putovanja koji ne uključuje samo fizička kretanja, već i specifične osobne elemente iskustva koji ga oblikuju (Snel, Bilgili i Staring, 2021). Migracijska putovanja bitno je razlikovati od migrantskih putanja; putovanja možemo razumjeti kao „specifična prekogranična kretanja migranata, dok je migrantska putanja širi koncept i može uključivati više putovanja u različitim smjerovima tijekom duljeg razdoblja vremena, uključujući moguća duža razdoblja boravka u zemlji prije nego migranti odluče krenuti dalje“ (Snel, Bilgili i Staring, 2021: 3211).

Na temelju navedenog možemo zaključiti kako koncept migrantskih putanja uključuje ne samo međunarodna kretanja stanovništva, već i specifične osobne i društvene motive koji uvjetuju njihovo kretanje, kao što je želja za ekonomskom sigurnošću ili posebne antimigrantske politike u državama destinacija. Također, motivi emigracije mogu se mijenjati tijekom migracijskog puta; migranti koji su zbog nepovoljnih životnih okolnosti napustili rodnu državu, mogu odlučiti emigrirati iz države destinacije zbog okolnosti koji se razlikuju od prethodnih (ekonomska nesigurnost, antimigracijska politika, diskriminacija i sl.) (Snel, Bilgili i Staring, 2021). U skladu s tim, u suvremenim se sociološkim istraživanjima javlja potreba za rekonceptualizacijom pojma migrantskih kretanja; koncept migrantskih putanja postaje sve relevantniji u metodološkom smislu, a njime se nastoje obuhvatiti iskustva migranata, kao i njihovi odnosi s različitim političkim i društvenim institucijama (Schwarz, 2020).

Osim migrantskih putanja, ključan koncept za razumijevanje migracijskih iskustava su resursi. Resursi, kako recentnija istraživanja pokazuju, predstavljaju presudnu ulogu u odvijanju migracija radnog stanovništva, a očituju se u različitim tipovima kapitala; ljudskom, financijskom i socijalnom (Paul, 2011). Resursi predstavljaju neizostavan dio migrantskih kretanja te služe kao „posrednici“ u ostvarenju migracijskih odluka. Uz kontekstualiziranje migrantskih putanja i resursa, važan element koncepta su i tranzitne zemlje. Migrantske putanje

često nisu linearne i ne odvijaju se isključivo u jednom pravcu prema željenoj zemlji, već čine dio šireg i kompleksnijeg puta kretanja koji nerijetko započinje u zemljama koje nisu krajnji cilj migracije, ali predstavljaju zadovoljavajuće privremeno rješenje, kao i oslonac za daljnje etape migrantskih putanja. S druge strane, čest su slučaj među migrantskim radnicima i kretanja iz tranzitnih zemalja, a koje su primarno bile njihove zemlje destinacije, ali su, zbog širih društvenih i osobnih motiva prestale biti sigurno i poželjno mjesto života i rada stranih radnika (Crawley, 2020). Migrantske putanje čine konceptualni temelj suvremenog shvaćanja migracija, stoga navedeni pojmovi grade temelj za konceptualno određenje fenomena koji se istražuje u ovom radu.

3.2. Suvremene filipinske radne migracije

Alcid (2003) ističe postojanje tri glavna migrantska vala filipinskog stanovništva. Filipinsko se stanovništvo do sredine 1930-ih godina većinski iseljavalo na područje Havaja, a za vrijeme Drugog svjetskog rata, točnije, od 1940. do 1945. godine, ustupio je prvi službeno zabilježen migrantski val. U drugom migrantskom valu (1946.-1970.), Sjedinjene Američke Države su također prevladavale kao poželjna zemlja destinacije. SAD je sliku prestižne i najpoželjnije države destinacije održao sve do 1970-ih i 1980-ih godina, kada se značajan broj filipinskih muškaraca iselio u zemlje Bliskog istoka, gdje su većinom bili obučavani za rad u građevinarstvu. Također, uslijed masovne potražnje djelatnosti u sektoru brige i njege za starije te obavljanja kućanskih poslova, velik broj iseljenika činile su i žene. Za razliku od prethodna dva migrantska vala, zemlje Bliskog istoka nisu dopuštale opciju stalnog boravka u državi i postizanja statusa državljanina, što je bitno utjecalo na strukturu i tijek migrantskih putanja filipinskih radnika/ca. Velik dio filipinskih imigranata je, zbog restriktivnih imigracijskih i društvenih politika zemalja Bliskog istoka, ali i osnivanja privatnih posredničkih agencija, sudjelovalo u nelegalnim izradama dokumenata i ostalih isprava u svrhu ulaska u željenu zemlju (Alcid, 2003).

U suvremenim migracijama, zbog masovne potražnje za radnicima u uslužnim djelatnostima, dolazi do sve većeg iseljavanja ženskog stanovništva. Posljednjih nekoliko godina, više od polovine filipinskih migranata u Zaljevskim zemljama² bile su žene (Shah, 2018). Također, zbog nepovoljne političke i društvene situacije na Filipinima, česta pojava je i

² Arapske zemlje Perzijskog zaljeva (ili Zaljevske zemlje) obuhvaćaju 7 zemalja: Saudijsku Arabiju, Oman, Bahrein, Katar, Ujedinjene Arapske Emirate, Kuvajt i Irak.

odljev mozgova; većina filipinskih radnika/ca su kvalificirani i obrazovani stručnjaci, ali su u inozemstvu suočeni s niskokvalificiranim i slabo plaćenim radom (Lu, 2014).

Možemo reći kako su migracije filipinskog stanovništva obilježene različitim valovima, a u svakom su primjetne kolektivne težnje ka određenim zemljama destinacije. Suvremene migracije filipinskih radnika/ca, osobito od početka 2000-ih godina, sve su više usmjerene ka europskim zemljama, a u većoj mjeri su migracije prethodile životom i radom u tranzitnim zemljama, kao što su to one na Bliskom istoku. Važno je istaknuti kako promjene u smjerovima masovnih migracija filipinskih radnika/ca uvelike ovise o dostupnosti i iskorištavanju različitih tipova resursa. Budući da su bliskoistočne zemlje privlačno odredište za doseljenje velikog broja stranih radnika/ca, za migraciju su primarno potrebni resursi. Prije svega, ističe se značaj društvenog kapitala za odvijanje masovnih migracija.

Portes (1998) navodi kako društveni kapital igra ključnu ulogu u procesu masovnih migracija jer omogućava migrantima pristup resursima i informacijama kroz društvene mreže. Povezanost s obitelji, prijateljima, sunarodnjacima i kolegama omogućava lakše pronalaženje posla, smještaja i obavljanje složenih administrativnih procedura. Kroz društvene mreže migranti dobivaju podršku koja smanjuje neizvjesnost i olakšava prilagodbu u novoj zemlji, čime društveni kapital postaje ključan faktor u uspješnosti migracijskog procesa (Portes, 1998).

Prema Massey i dr. (1993), financijski kapital također je važan u migracijskom procesu, a omogućuje osiguravanje sredstava potrebnih za putovanje, smještaj, administrativne troškove (npr. vize, dozvole) i život u početnim fazama u stranoj zemlji. Migranti bez dovoljno financijskih resursa često se suočavaju s ograničenjima u realizaciji svojih migracijskih namjera. Bez adekvatnih financijskih resursa, potencijalni migranti nisu u mogućnosti započeti i održavati proces migracije, a financijska priprema često uključuje štednju, posudbe novca ili podršku obitelji i zajednice (Massey i dr., 1993).

Zaključno, migracije filipinskih radnika/ca ne mogu se razumjeti bez razmatranja resursa koji omogućuju njihovo ostvarenje. Društveni kapital, kroz mreže obitelji i prijatelja, ključan je u pristupu informacijama i podršci u novom okruženju, time olakšavajući proces prilagodbe. Istovremeno, financijski kapital osigurava sredstva za pokrivanje troškova migracije, što uključuje troškove putovanja, smještaja i administracije. Ove dvije vrste resursa – društveni i financijski kapital – igraju presudnu ulogu u oblikovanju migrantskih putanja filipinskog stanovništva i njihovog uspjeha u novim zemljama.

3.3. Motivi emigracije filipinskih radnika/ca i iskustva rada u zemljama Bliskog istoka

Prema podacima internetske stranice Statista (URL4), broj prekomorskih filipinskih radnika/ca od 2011. do 2023. godine iznosi nešto više od 2,3 milijuna, dok neki autori, poput San Juan (2009) tvrde da brojke premašuju 11 milijuna, što Filipine, poslije Meksika, čini drugom zemljom na svijetu po broju migrantskih radnika/ca. Uzimajući u obzir povijest migracija filipinskog stanovništva, bitno je spomenuti kako nijedan podatak ne može u potpunosti biti egzaktna, upravo zbog velikog broja nedokumentiranih i nelegalnih migranata.

Spominjući motive za emigraciju, važno je uzeti u obzir i šire društveno-političke i ekonomske uvjete koji su uvelike pridonijeli masovnom iseljavanju filipinskog stanovništva. Ekonomska kriza, visoka stopa nezaposlenosti te izrazito niske plaće i životni standard utjecali su na početak intenzivnijih migracija filipinskog stanovništva 1970-ih i 1980-ih godina. Iseljenje filipinskih radnika, a kasnije i radnica, ostavilo je pozitivne posljedice na ekonomsku infrastrukturu države. Naime, kako San Juan (2009) navodi, novčane doznake kontinuirano pune državni proračun – 2004. godine filipinski su radnici/e u domovinu poslali sveukupno 8,5 milijardi dolara, što čini polovinu državnog proračuna zemlje, a iznos novčanih doznaka se s godinama ubrzano povećava. Novčane doznake, osim što održavaju veze s domovinom i obitelji radnika/ca, ujedno i pridonose održavanju i reprodukciji postojećih klasnih nejednakosti (San Juan, 2009).

Govoreći o klasnim strukturama na području Filipina, Kelly (2007) ističe krutost i fiksiranost društvenog i klasnog sustava. Klasna mobilnost je gotovo nedostižan pojam, a uspinjanje na klasnoj ljestvici ne može se potaknuti obrazovnim postignućima. Iz tog razloga, migracije filipinskih radnika/ca smatrane su „izlazom“ iz takvog sistema, s ciljem postizanja ekonomskog uspjeha i priznavanja obrazovnih postignuća u stranim zemljama. S druge strane, osobe iz nižih klasa suočavaju se s ograničenim resursima za migraciju, što često dovodi do toga da biraju rizičnije migracijske puteve i niskokvalificirane poslove. Međutim, iako je niskokvalificiran i slabo plaćen rad česta pojava kod radnih migracija filipinskog stanovništva, što sugerira degradaciju na klasnoj ljestvici u inozemstvu u odnosu na onu u domovini, obitelji radnih migranata na Filipinima nerijetko doživljavaju ekonomski procvat, a time i mogućnost za uzlaznom klasnom mobilnošću (Kelly, 2007). Tako migracija postaje sredstvo za poboljšanje klasnog položaja i prikupljanja potrebnih resursa, unatoč izazovima s kojima se migranti suočavaju u stranom radnom okruženju.

Osim što je migracija viđena kao bijeg od nejednakosti i klasne nemobilnosti, uočljivi su i kulturni motivi i razlozi migracije koji bitno utječu na percepciju klase i klasi pripadajućih

ponašanja. Kelly (2007) navodi kako je emigracija unutar obitelji viđena kao konačni cilj i veliko postignuće, čime se uzdiže čin napuštanja domovine i zaposlenja u inozemstvu. Iskazivanje klase i ekonomske moći usko je povezano s idealiziranjem migrantskog položaja – posjedovanje automobila ili kuće u inozemstvu „zaslužuje“ poseban tretman i razinu prestiža prilikom povratka u domovinu, a neizostavan dio novo postignutog statusa je i pomaganje i vraćanje zajednici, obitelji i prijateljima (Kelly, 2007). Migracija je nerijetko oslikana i religijskim motivima – migracijski put viđen je kao simbol vjerskog hodočašća i žrtve, a odseljenici kao nacionalni heroji koji ispunjavaju višu svrhu ili cilj (Aguilar, 1999).

Filipinsko stanovništvo koje je migriralo u zemlje Bliskog istoka biva suočeno s nekolicinom izazova, uključujući jezične barijere, radno okruženje, značajne kulturne razlike te razlike u načinu života, razmišljanja i vjerovanja (Bautista, Tamayo, 2020). Ono što zemlje Bliskog istoka čini poželjnim odredištima za filipinsku radnu snagu je dostupnost velikog izbora poslova, brzina dobivanja radne vize te manjak imigracijskih restrikcija i ograničenja u odnosu na ostale zemlje. Ipak, zbog nedovoljno visokih plaća i radnih uvjeta, zemlje Bliskog istoka često imaju ulogu tranzitnih zemalja, koje olakšavaju nastavak migrantskih putanja usmjerenih ka europskim ili sjevernoameričkim zemljama s boljim životnim standardom i radnim uvjetima (Paul, 2011). Komunikacijske i jezične barijere važan su dio migracijskih iskustava filipinskih radnika/ca u prekomorskim zemljama; prema L Domingo (2017), nemogućnost pronalaženja zajedničkog jezika i načina sporazumijevanja uzrokuje brojne nesporazume, trenutke nerazumijevanja i nejasno izrečenih uputa između filipinskih radnika/ca i radnih kolega, nadređenih i lokalnog stanovništva. Ostvarenje kvalitetne komunikacije predstavlja temelj za stvaranje radnih odnosa, koji može biti značajno ugrožen postojanjem prepreka u jezičnom sporazumijevanju, pa je, u slučaju filipinskih radnika/ca, često korišten i govor tijela, mimika te osnovna razina engleskog jezika (Bautista, Tamayo, 2020).

Osim jezičnog aspekta iskustava rada u zemljama Bliskog istoka, važan dio obuhvaćaju i kulturne i religijske razlike u odnosu na Filipine. S obzirom na postojeće razlike između islamskog i katoličkog vjerovanja, Margold (1995) ističe kako su filipinski radnici/e dolaskom u dominantno islamske zemlje suočeni s brojnim kulturnim razlikama koje zahtijevaju prilagodbu na specifičan način života zemalja Bliskog istoka. Filipinski su radnici/e, zbog manjka zakonskih i imigracijskih regulativa, u većoj mjeri bili nezaštićeni i primorani adaptirati se na islamsko uređenje države, što je značilo potiskivanje štovanja vlastite, katoličke vjere. Azijati su, također, bili skupina čije je ponašanje zbog distinktivnog izgleda bilo lakše kontrolirati unutar dominantno arapskog društva, uzrokujući grupiranje filipinskih radnika/ca u

homogene skupine, a time i izolaciju od lokalnog stanovništva (Margold, 1995). Prema San Juan (2009), nasilje nad stranim radnicima zabilježeno je i dokumentirano tijekom desetljeća migracija filipinske radne snage u prekomorske zemlje, što je potaknulo UN da 2008. godine Filipine ukloni s liste država koje zadovoljavaju uvjete Konvencije o zaštiti i pravima svih migrantskih radnika i članova njihove obitelji (San Juan, 2009).

Iz navedenog možemo zaključiti kako su zemlje Bliskog istoka za filipinske radnike/ce poželjno početno odredište na migrantskoj putanji, ali su zbog raznih društvenih (uvjeti rada i života, odnos životnog standarda i plaća) i kulturnih okolnosti (religijske i vrijednosne razlike) u većini slučajeva smatrane prekretnicom do zemalja s boljim životnim i radnim uvjetima, kao što su europske ili sjevernoameričke zemlje. Nepovoljni uvjeti života i rada potiču migrante da traže daljnje migracijske rute prema zemljama s boljim životnim standardom, poput Europe i Sjeverne Amerike. Ove društvene okolnosti, u kombinaciji s kulturnim i religijskim razlikama, često ograničavaju dugoročnu integraciju radnika u zemlje Bliskog istoka te oblikuju njihove migrantske putanje.

3.4. Filipinski/e radnici/ce u Hrvatskoj

Nedostatak radne snage u Hrvatskoj, kao i u drugim europskim zemljama, uzrokovao je priljev stranih radnika/ca na hrvatsko tržište. Na primjeru Hrvatske mogu se primijetiti vidljive promjene u kontekstu zapošljavanja strane radne snage. Primarno su to bili stanovnici s područja bivše Jugoslavije, ali su se sredinom i krajem posljednjeg desetljeća izvori radne snage proširili i na azijske zemlje. Radnicima i radnicama s područja Balkana nije bila naročito potrebna jezična i kulturna integracija, dok je kod stranih radnika/ca s područja Azije ona nužna za njihov opstanak u državi (Marović, 2023).

Dozvole za boravak i rad u Hrvatskoj izdaju se državljanima trećih zemalja na temelju radnog mjesta, trajanja posla i deficitarnih zanimanja. Za deficitarna zanimanja, poput poslova u građevinarstvu ili turizmu, nije potrebno provoditi test tržišta rada³, dok je za ostala zanimanja poslodavac dužan prvo zatražiti provjeru na domaćem tržištu rada putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Dozvole se obično izdaju na razdoblje do jedne godine, a produljenje se može zatražiti putem nadležnih policijskih postaja ili online, ovisno o poslodavcu i trajanju

³ Na internetskoj stranici HZZO-a navedeno je sljedeće: „Umjesto kvotnog sustava uveden je test tržišta rada. Poslodavac koji želi zaposliti stranog radnika, prije nego zatraži dozvolu za boravak i rad mora provjeriti ima li mogućnost zaposliti radnika s tržišta rada RH.“ (URL1).

zaposlenja. Sezonski radnici mogu dobiti dozvolu do 90 dana, a produžetak zahtjeva obavlja se najkasnije 15 dana prije isteka (URL2).

Na internetskoj stranici Ministarstva unutarnjih poslova (URL3) priloženi su statistički podaci izdanih radnih dozvola za boravak i rad u kojima su vidljive kvote izdanih dozvola za svaku godinu te broj stranih radnika prema nacionalnosti. Vlada je krajem 2018. godine utvrdila godišnje kvote za zapošljavanje stranaca u narednoj godini koja je iznosila ukupno 65 100 dozvola (50 100 za nove radnike, 15 tisuća za produženje radnih dozvola), što je u usporedbi s 2017. godinom značajno velik porast. Broj filipinskih državljana s odobrenim privremenim boravkom u 2017. godini iznosio je 14, a sljedeći podaci koji govore o broju stranih radnika prema nacionalnosti izdani su tek 2023. godine na stranicama MUP-a. Prema podacima iz 2023. godine, ukupno je izdano 172 499 dozvola za boravak i rad, a od toga najviše u graditeljskim (68 912) te turističkim i ugostiteljskim djelatnostima (45 868). Broj filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj iznosio je 10 999, iz čega se da primijetiti ubrzan porast useljene filipinske radne snage. Uz Filipine, Nepal je jedna od vodećih država iz koje dolaze migrantski radnici u Hrvatsku, a broj izdanih dozvola u 2023. godini iznosio je gotovo 23 i pol tisuće.

Brojke evidentno rastu i 2024. godine – u prvoj polovini godine izdano je ukupno 112 389 dozvola za boravak i rad, a najveći broj dozvola izdano je u djelatnosti turizma i ugostiteljstva, a zatim u sektoru graditeljstva. Državljanima Filipina odobreno je ukupno 7291 dozvola. Statistička podjela podataka prema županijama, odnosno policijskim upravama, pokazuje najveće brojke novog zapošljavanja u Zagrebačkoj (11413), a zatim u Istarskoj (11223) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (6515).

Zaključno, rast broja stranih radnika u Hrvatskoj, osobito iz azijskih zemalja poput Filipina i Nepala, reflektira širu društvenu i političku dinamiku koja proizlazi iz nedostatka domaće radne snage. S obzirom na povećanu potrebu za radnicima u sektorima poput turizma i graditeljstva, Hrvatska se sve više oslanja na strane radnike kako bi popunila radna mjesta i održala gospodarski rast. Ova situacija naglašava nužnost jačanja integracijskih politika i sustava podrške koji će olakšati kulturnu i jezičnu prilagodbu stranih radnika/ca, čime bi se osigurala njihova kvalitetna uključenost u hrvatsko društvo.

4. Metodologija

4.1. Metode i uzorak

Metoda korištena u ovom istraživanju je polustrukturirani intervju. Polustrukturirani oblik intervjua smatrao se najprikladnijom metodom u ovom istraživanju zbog svog preliminarno određenog protokola i seta pitanja, a ujedno i prostora kojeg pruža sugovornicima/ama da temu i istraživani koncept dopune vlastitim opažanjima i iskustvima koja ne moraju striktno slijediti zadani obrazac. Protokol intervjua (Prilog 7.1.) sastoji se od seta općih pitanja (dob, spol, stupanj obrazovanja, godine života van Filipina, sektor trenutnog zaposlenja) koja su relevantna za prikazivanje nekih sociodemografskih pokazatelja sugovornika/ca te pitanja i tematskih cjelina koji obuhvaćaju migracijska iskustva u sklopu postavljenog teorijskog okvira. Tematske cjeline protokola uključuju: život na Filipinima i motive za odlazak, iskustva života i rada u tranzitnim zemljama, motive odlaska iz tranzitnih zemalja i odabir Hrvatske kao zemlje destinacije te iskustva života i rada u Hrvatskoj. Nakon provedbe, intervjui su se transkribirali i preveli u tekstualne podatke. Metodom tematske analize transkripti su se analizirali i povezali u smislene cjeline, time upotpunjujući zadani koncept i iznijeta iskustva sugovornika/ca.

Uzorak je u ovom istraživanju namjeran s obzirom na dostupnost skupini filipinskih radnika/ca koji su trenutno u radnom odnosu te su prije dolaska u Hrvatsku radili i živjeli u barem jednoj tranzitnoj zemlji. Razlog odabira filipinskih radnika/ca koji su prethodno živjeli u tranzitnim zemljama povezan je s temeljnom svrhom istraživanja, odnosno shvaćanjem migrantskih putanja, koje su većinom obilježene različitim etapama, a osobito boravkom u više tranzitnih zemalja prije doseljenja u Hrvatsku. Osim boravka u tranzitnim zemljama, važan kriterij uzorkovanja je i duljina boravka u Hrvatskoj. Prilikom odabira sugovornika/ca, nastojalo se pristupiti filipinskim radnicima/ama koji borave u Hrvatskoj najmanje godinu dana, a koji su bili ili trenutno jesu u radnom odnosu. Razlog odabira filipinskih radnika/ca koji su bili ili trenutno jesu u radnom odnosu u skladu je s istraživačkim ciljem i pitanjima; značajan dio fokusa istraživanja je upravo na iskustvima rada u zemljama migrantskih putanja. Također, zbog potrebe za dobivanjem uvida u iskustva muškog i ženskog spola podjednako, intervjui su se obavili s približno podjednakim brojem muškaraca i žena, što čini dva sugovornika i tri sugovornice.

Iako su se u većoj mjeri nastojali ispuniti postavljeni uvjeti uzorkovanja, jedna od sugovornica nije živjela i radila u tranzitnim zemljama, već je migrirala s Filipina direktno u

Hrvatsku. Ono što njeno iskustvo čini relevantnim jest njezin motiv za migraciju koji se bitno razlikuje od ostalih, a to je ljubav. Također, sugovornica je kroz proces intervjuiranja pridonijela razumijevanju konteksta migracija filipinskog stanovništva te života na Filipinima, kao i izazova s kojima se njezini sunarodnjaci suočavaju prilikom migriranja u Hrvatsku. Međutim, spomenuti intervju izuzet je iz analize zbog neispunjavanja dva glavna uvjeta uzorkovanja – stupanja u radnu migraciju te boravka u tranzitnim zemljama. Sugovorničina primarna svrha migracije nije uključivala stupanje u radni odnos, što bitno mijenja tijek i kontekst migrantske putanje, stoga je u konačnu analizu uključeno četiri, a ne pet intervjua.

4.2. Provedba intervjua, strani jezik i kvaliteta prikupljenih podataka

Prema Van Liempt i Bilger (2012), sudionicima/ama mora biti naglašeno da je sudjelovanje u istraživanju isključivo njihova volja, dok je uloga istraživača da iznese sve relevantne informacije kako bi sudionici/e mogli procijeniti potencijalne rizike i posljedice sudjelovanja. Iz tog razloga, osim pristupa sugovornicima/ama, pažnja je posvećena i upućivanju sugovornika/ca o temi i izvedbi istraživanja, s naglaskom na osiguravanje potpune anonimnosti tijekom i nakon provedbe intervjua. Prilikom inicijalnog kontaktiranja sugovornika/ca, naglašena su njihova prava kao sugovornika/ca te pravo na potpunu anonimnost i zaštitu podataka. Uvažavajući osjetljivost položaja migrantskih radnika, u razgovoru su se nastojali pojasniti svi dijelovi istraživačkog procesa koji su relevantni za njihovo sudjelovanje, budući da je važan aspekt razgovora sa sudionicima/ama informiranje o glavnom cilju, kao i svrsi istraživanja. Osim toga, sugovornicima/ama je prije samog intervjua uručena privola o suglasnosti u istraživanju i obavještenom pristanku, što dodatno osigurava etičku obvezu istraživača prema sugovornicima/ama.

U nastojanju da istraživanje obuhvati što širi spektar populacije filipinskih radnika/ca, obuhvatilo se više dobnih skupina te se uključio i muški i ženski spol. Dva od četiri sugovornika bili su u tridesetim godinama, dok su ostali imali nešto manje od šezdeset godina. Također, da bismo mogli detaljnije razumjeti njihova iskustva i uvjete rada, potrebno je spomenuti i sektor njihova zaposlenja. Tri od četiri sugovornika zaposleno je u tercijarnom sektoru djelatnosti, a poslovi koje rade većinom su vezani uz trgovinu (rad u skladištu i rad u trgovini) ili ugostiteljstvo (rad u slastičarni, vođenje i priprema turističkih apartmana i sl.). Jedan od sugovornika trenutno je zaposlen u građevinskoj tvrtki koja se bavi keramičkim poslovima. Razgovori sa sugovornicima/ama su se unutar ovog istraživanja provodili od lipnja do kolovoza. Četiri intervjua, uključujući i onog koji je izuzet iz istraživačke analize, provedena

su uživo, dok je jedan, zbog fizičke udaljenosti, proveden putem telefonskog poziva. Svi sugovornici/e trenutno žive i rade na području Dalmacije, konkretnije, u Splitu i okolici te na području Zadarske županije. Pregled osnovnih informacija o sugovornicima/ama pruža uvid u sociodemografske pokazatelje te nam pomaže u „smještanju“ sugovornika/ca unutar sociološkog okvira i povezivanju različitih iskustava sa postavljenim kriterijima istraživačkog nacrtu.

Imajući u vidu pristup sugovornicima/ama, evidentna je i postojeća jezična barijera. Iako je engleski jezik, osim filipinskog, drugi službeni jezik na području Filipina, očigledne su neke od prepreka koje su, zbog jezične barijere, prirodno nametnute u istraživačkom procesu. Ono što se prilikom provedbe intervjua pokazalo kao izazov jest razumijevanje pojedinih riječi ili izraza, osobito onih na filipinskom, odnosno tagaloškom jeziku, što je naposljetku dovelo do poteškoća tijekom procesa transkripcije. Te su instance, na neki način, i bile očekivane, upravo zbog očiglednih posljedica postojanja jezične barijere. Analiza podataka proizlazi prvenstveno iz razumijevanja značenja izgovorenih riječi, što u slučaju stranog jezika dodatno pridonosi njenoj složenosti, stoga se nastojalo, ukoliko neki elementi intervjua ostanu nejasni, sugovornike/ce prethodno uputiti o mogućnosti dodatnog kontaktiranja u svrhu pojašnjenja značenja.

Također, u početnim trenucima intervjua bilo je teško stvoriti osjećaj povjerenja i opuštenosti, a primjetna je bila i određena doza napetosti. Međutim, upuštanjem u razgovor i teme intervjua, svi su sugovornici naposljetku otvoreno komunicirali i opisivali vlastita iskustva. Ono što su gotovo svi isticali jest važnost međusobnog razgovora te pružanja sigurnog prostora za opisivanje vlastitih migracijskih iskustava, koji je posebno značajan zbog osjetljivosti populacije stranih radnika/ca. Sukladno tome, postizanje ugodne, ali produktivne komunikacije u ovom je istraživanju predstavljalo ključan korak ka ostvarenju pozitivnog ozračja za vrijeme intervjua te prikupljanju kvalitetnih podataka.

5. Rezultati istraživanja i rasprava

Analizom provedenih intervjua, rezultati su podijeljeni u četiri tematske cjeline koje odgovaraju na postavljena istraživačka pitanja. Prva tematska cjelina obuhvaća motive za migraciju, odnosno ono što su sugovornici/e u intervjuima navodili kao glavne razloge za odlazak s Filipina. Druga tematska cjelina odnosi se na marginaliziranost filipinskih radnika/ca na tržištu rada i u društvenom životu u tranzitnim zemljama, što su u ovom slučaju zemlje Bliskog istoka, kao i razloge odlaska i preseljenja u Hrvatsku. Treća tematska cjelina obuhvaća izazove s kojima su se sugovornici/e susreli na radnom mjestu u Hrvatskoj, uključujući komunikacijske prepreke te složenost administrativne birokracije. Posljednja tematska cjelina odnosi se na značaj religijske i kulturne povezanosti za oblikovanje i usmjeravanje migrantskih putanja filipinskih radnika/ca.

5.1. Motivi za migraciju

Motivi radnih migracija su, kako San Juan (2009) navodi, gotovo u cijelosti financijske prirode, a novac i njegova zarada glavni su motivatori stranih radnika za boravak u inozemstvu. Potreba za zaradom novca u inozemstvu proizlazi iz nepovoljnih društvenih i životnih uvjeta na Filipinima, popraćenih nemobilnim klasnim sustavom i reprodukcijom klasnih nejednakosti (Kelly, 2007). Prema iskazima sugovornika/ca u ovom istraživanju, prevladavajući motiv za migraciju jest financijski, poduprt željom za financijskom stabilnošću. Težnja financijskoj stabilnosti usko je povezana i s pružanjem financijske podrške obitelji filipinskih radnika/ca. U ovom su istraživanju svi sugovornici istaknuli slanje novca i novčanih doznaka obitelji na Filipinima kao najveću obvezu, odnosno dužnost. Jedan od sugovornika je to istaknuo na sljedeći način:

In the Philippines is you know, it's poverty so I have two kids. When you have a job in the Philippines it's a small salary so I needed to go abroad to work so I can support my family, my daughter. (SUG2M)

For me, because of my two kids, they're still young and I have to help them. My main purpose in life is to provide good salary to support them (his children). (SUG5Ž)

Osim osjećaja dužnosti prema održavanju dobrog financijskog stanja vlastite obitelji, jedan od sugovornika je uz temeljni motiv naveo i neke osobne razloge koji su ga potaknuli na migraciju. U sljedećem citatu ističe intrinzičnu, osobnu želju za širenjem vlastitih iskustava životom i radom u stranim zemljama:

Actually, I want to go in other country because not just to work but you know to explore the outside my country. Like, experience adventure... I'm an adventurous person, I like to explore out of my curiosity how to live in other countries. You're total strangers in other country. That is the one I want, to experience because I don't want to stay in the Philippines because it's usual - when you work, you go home... You know, to experience something new. (SUG1M)

Bliskoistočne zemlje su, kako Paul (2011) navodi, čest odabir filipinskih radnika/ca zbog brzine i lakoće dobivanja radnih dozvola i viza, odnosno administrativne povezanosti Bliskog istoka s Filipinima. Također, iz iskaza sugovornika/ca vidljivo je kako značajnu ulogu u početnim fazama migracije predstavlja i financijski, odnosno društveni kapital. Osim što je proces dobivanja radne dozvole i vize u tranzitnim zemljama brz i jednostavan, on se može dodatno olakšati posjedovanjem financijskog kapitala, odnosno novca.

When I went to Saudi Arabia, it was very fast, I think only a few months, maybe less than two months. There are a lot of Filipinos in Saudi Arabia. There are many companies in the Philippines connected to Saudi Arabia. In Qatar, it took four to five months. Dubai was the fastest because if you have money, you can buy everything... (SUG1M)

Društveni kapital, osim financijskog, također bitno utječe na uspjeh migracijskog procesa. Poznanstva i društvene veze mogu ubrzati proces migracije i potaknuti širenje društvenih mreža, ali i utjecati na pružanje financijske pomoći poznanicima ili članovima obitelji koji također žele stupiti u migraciju (Portes, 1998). Sljedeći iskazi ističu isprepletenost financijskog i društvenog kapitala u vidu *sponzorstva* (pružanje financijske podrške za migraciju) te važnost poznanstava za lančane migracije.

Dubai is very easy with visas... When I worked in Dubai, I sponsored my wife and my sister... I think it's much harder here [in Croatia]. (SUG2M)

Because my relative also worked in other countries like Dubai, Hong Kong, America, so I decided to go work for the experience as well. (SUG4Ž)

Migracije filipinskih radnika u inozemstvo potaknute su prvenstveno potrebom za financijskom stabilnošću, pri čemu financijski i društveni resursi igraju ključnu ulogu. San Juan (2009) naglašava kako su ekonomski motivi primarni razlog za odlazak iz zemlje, što je posljedica loših životnih uvjeta i ograničenih prilika na Filipinima. Financijski resursi omogućuju ne samo pokrivanje troškova migracije, već i pružanje dugoročne financijske potpore obiteljima putem novčanih doznaka. Uz to, društveni kapital, poput sponzorstava i podrške od strane rodbine i poznanika, može znatno olakšati migracijski proces, posebno u zemljama kao što su Saudijska Arabija ili Dubai, gdje posjedovanje društvenih veza i financijska pomoć olakšavaju integraciju. Tako kombinacija ovih resursa ne samo da omogućuje financijsku sigurnost, već otvara i prilike za širenjem iskustava i upoznavanjem drugih kultura.

5.2. Marginaliziranost na tržištu rada i u društvenom životu

U ovom su se istraživanju nastojala obuhvatiti iskustva života i rada filipinskih radnika/ca u tranzitnim zemljama, što su u ovom slučaju bile Katar, Ujedinjeni Arapski Emirati, Saudijska Arabija te Oman. Uključivanje iskustava sugovornika/ca o životu i radu u tranzitnim zemljama relevantna su za razumijevanje Hrvatske kao poželjne destinacije stranih radnika, ali i za poimanje okolnosti i motiva, osobito u okviru koncepta migrantskih putanja, koji su uzrokovali iseljenje iz tranzitnih zemalja i nastavak migracijskog puta.

Ono što su gotovo svi sugovornici/e naveli za vrijeme intervjua jesu iznimno zahtjevni radni uvjeti i stroge prakse u zemljama Bliskog istoka. Visoke temperature, težak fizički rad te strogo uređenje države utemeljeno na islamskim vjerovanjima neki su od glavnih izazova s kojima su se filipinski radnici/e suočavali u navedenim zemljama.

My first time in Dubai - the climate is different than in the Philippines so I thought about going back home because no way there I could stay. After one year, I adapted to the climate. The summer is very hard, winter also is very cold so I had to adapt. My job in

Dubai is different compared to Croatia. In Dubai, I worked one material, and here it's a different job. It was difficult because of the heat and the type of work. (SUG2M)

Prema iskustvima sugovornika/ca, prakticanje kršćanstva i kršćansko vjerovanje⁴ bilo je strogo zabranjeno i osuđivano, što dodatno pridonosi stvaranju napetosti između etničkih i vjerskih skupina te širenju etničkih enklava.⁵

Saudi Arabia is very strict country, like different planet... You must wear T-shirts, pants... You can wear shorts and sandals only in your room but if you go outside the room you cannot wear those. Walking alone in the street even in the middle of the day you must be careful. (SUG5Ž)

It's very hard to work in the Middle East because everybody there is the boss. Even if you're colleagues, they're all boss, especially when they talk Arabic because you are not talking Arabic, so... They can easily talk to the main boss and they're all Muslim, so it's very hard. They always believed those guys even if they are lying because they are Muslim. (SUG1M)

Saudi Arabia is 100% Muslim. Christianity is not allowed. You cannot practice Christianity in Saudi Arabia. There's no church, you cannot wear a cross, you cannot bring a Bible; it's not allowed, especially when I stayed there in 2012. They are very strict. (SUG4Ž)

Razlozi napuštanja zemalja Bliskog istoka uvelike su uvjetovani teškim životnim uvjetima za strane radnike, kulturnim i religijskim razlikama te visokim životnim standardom. U ovim slučajevima, kao što to i Crawley (2020) navodi, nekoć poželjna migrantska odredišta, poput zemalja Bliskog istoka, zbog raznih društvenih, kulturnih i radnih uvjeta prestaju to biti, a u konačnici postaju „mostovi“ koji vode do europskih zemalja. Migrantske se putanje zbog navedenih okolnosti mijenjaju i preusmjeravaju obično ka europskim zemljama, što posljedično dovodi i do promjena u temeljnim motivima za migraciju (Snel, Bilgili i Staring, 2021).

⁴ 2010. godine, Filipini su bili najbrojnija zemlja u regiji Azija-Pacifik po udjelu kršćanstva, s brojkom od 86,79 milijuna kršćana (URL5).

⁵ Prema Bartram i sur. (2014: 57), etničke enklave su „etničke ili imigrantske skupine koje imaju koncentriranu prisutnost u određenim naseljima ili područjima“.

Značaj Europe suptilno je uočljiv kroz iskaze sugovornika/ca – Europa predstavlja ideološki vrhunac i krajnji uspjeh migracijskog puta filipinskih radnika/ca. Europskim zemljama filipinski radnici/e teže u potrazi za boljim prilikama, odnosno zbog religijskih i kulturnih sličnosti te povoljnijih uvjeta života i rada. Tako su gotovo svi sugovornici/e istaknuli težnju ka migriranju u neku od europskih zemalja:

Again, I want to say for the experience in the other continent. It's Europe! I heard a lot of good experience here in Croatia, the culture... We have same culture, we have same religion we have same beliefs. It's Europe! (SUG4Ž)

I wanted to try Europe also, and Croatia was a new experience compared to the Middle East. Here, to experience the European country, that's my main goal. My dream is to come to a European country, America—that's my dream, to experience the cold weather, the snow. (SUG2M)

5.3. Komunikacijski i administrativni izazovi na radnom mjestu u Hrvatskoj

Migriranje u Hrvatsku zbog boljih radnih uvjeta i kulturnih i religijskih sličnosti u odnosu na bliskoistočne zemlje je, prema iskazima sugovornika/ca, bio dugotrajan i složen proces. Postupci dobivanja radnih dozvola i viza su kod svih sugovornika/ca bili znatno duži u odnosu na tranzitne zemlje, a cjelokupan je proces u nekim slučajevima trajao više od propisanog trajanja vize i radne dozvole. Idući iskazi sugovornika/ca to potvrđuju:

I think the only thing is the visa process. It takes a long time before we get the visa... It took eight months. When we came to Croatia, our visa was already expired, so we needed to get another one. That's why when I was waiting for visa, because in the Middle East it's like a month, two months but here we got the visa after eight months. (SUG1M)

We waited for a year and a half. We had to get the visa two times. The working permit is valid for like 6 months and then the papers were not complete so we needed to renew it again. It's the same with the visa. (SUG5Ž)

Govoreći o zadovoljstvu s radom i radnim uvjetima, kao i odnosima s poslodavcima, sugovornici/e su u većoj mjeri izražavali pozitivna iskustva.

I'm happy with my job as well, because I love having my own money... I like the work here, and most of the people I work with are nice. I like it here and I'm happy with my job now. I also worked as a cleaner in Šibenik and I had two nice employers, they're Croatian. (SUG5Ž)

I love my work, but honestly I was thinking about quitting, but I need money for my family. I'm really good at my work, I don't really get complaints... I love my work, but the main problem is the language. (SUG1M)

Kvalitetni radni odnosi zasnivaju se na učestaloj i fluidnoj komunikaciji na svim razinama poslovne hijerarhije. Međutim, ono što se kroz intervju primjetno isticalo jest nedostatak kvalitetne komunikacije filipinskih radnika/ca s nadređenima i kolegama starije dobi. Sugovornici/e smatraju kako Hrvati starije dobi često odbijaju komunicirati na engleskom jeziku i prilagoditi se postojećim jezičnim barijerama, što odaje dojam „nedostupnosti“, odnosno manjka želje za prihvaćanjem stranih radnika kao prisutne populacije u Hrvatskoj. Ipak, moguće odbijanje korištenja engleskog jezika od strane starijih Hrvata možemo objasniti i nedovoljnim poznavanjem jezika i vokabulara, ali i straha od njegova korištenja.

When I asked some older Croats, they always refused to talk like 'Ne ne ne,' you know. For example, when I'm working in [name of the retail chain], some older Croats ask something in Croatian, and when I say 'I'm sorry?' they say, 'Ahh, no no, nothing nothing.' They refuse to talk because they know we're not locals and don't speak Croatian. (SUG1M)

Sometimes I experienced a lot of students talking to us, but older... I don't know to be honest... I don't know if they don't want to talk to us or they don't want to socialize with us. (SUG5Ž)

Osim poteškoća u ostvarenju komunikacije s kolegama i nadređenima starije dobi, sugovornici/e su izražavali nezadovoljstvo nedostatkom pomoći u učenju hrvatskog jezika, što dodatno otežava njihovu prilagodbu i komunikaciju u svakodnevnom životu i na radnom mjestu. Ono što su sugovornici/e posebno istaknuli jest nedostatak prevođenja engleskih riječi

na hrvatski prilikom razgovaranja s kolegama. Takav pristup razgovora, koji uključuje prijevod jednostavnih riječi i rečenica na hrvatski jezik, omogućio bi stranim radnicima/ama brže savladavanje jezika i širenje vokabulara, a kasnije i njegovu upotrebu u komunikaciji. Ipak, takav model razgovora je, prema iskazima sugovornika/ca, nedovoljno zastupljen, što usporava proces prevladavanja jezične barijere.

I know basic Croatian but I don't really know how to communicate. I can speak a little Croatian, I understand some things but I can't speak much. I know a few words, but forming full sentences is still difficult for me. (SUG4Ž)

Nowadays, I know a few words because I always hear my colleagues say basic words like „Dobar dan“, „Hvala“ „Dobar tek“, you know, those basic words that they always say. (SUG2M)

...in Arabic they talk to us in their language Arabic but they explain what is the meaning. To be honest that is the difference between here and the Middle East, because here in Croatia the Croats when they talk hrvatski they don't explain what is the meaning of that they just talk hrvatski but they didn't explain the meaning of that. So how can we learn that language and those words if they didn't explain? (SUG1M)

Iako su jasno vidljivi jezični i komunikacijski izazovi na svakodnevnoj razini, filipinski radnici/e nerijetko pronalaze alternativne načine za uspješno prenošenje željene poruke, poput govora tijela ili mimike.

Of course I wanted to adapt because my coworkers here are Croatian so I wanted to learn to communicate with them. Currently we speak in body language. (SUG2M)

Sometimes when we can't understand each other, we use hand gestures or body language to try and explain things. (SUG5Ž)

Osim otežanih komunikacijskih uvjeta, očituje se i prisustvo osjećaja tjeskobe i straha od gubitka posla. Položaj je stranih radnika u inozemstvu iznimno osjetljiv i može lako biti narušen, stoga je gotovo uvijek prisutan osjećaj nesigurnosti i neizvjesnosti o bližoj budućnosti.

Migracijska iskustva i migrantske putanje stranih radnika/ca obilježeni su različitim emocionalnim i psihološkim elementima koji bitno utječu na opće zadovoljstvo životom i radom u određenoj zemlji. Ipak, očituje se prisustvo emocionalne i psihološke prilagodbe na okolinu, odnosno mehanizama koji stranim radnicima olakšavaju proces adaptacije na novi način života u određenoj zemlji destinacije (Boski, 2013).

Regulacija negativnih emocija i suočavanje s njima obično se savladava putem „podsjećanja“ na temeljni motiv migracije – ekonomski profit i boljitak vlastite obitelji. Strani radnici/e iz navedenih razloga u velikom broju slučajeva prihvaćaju loše radne uvjete, potplaćenost, nedostatak zaštite njihova položaja te diskriminaciju na radnom mjestu (Špadina, 2013). Motivacija za zaradom novca često prevladava trenutne osjećaje nezadovoljstva ili nostalgije, što strane radnike/ce potencijalno dovodi u nepovoljan, submisivan položaj u odnosu na lokalno stanovništvo i radni kolektiv (Boski, 2013). Tako je jedna od sugovornica istaknula sljedeće:

I love my work but honestly I was thinking about quitting, but I need money for my family. I'm afraid they will tell me I have to resign they don't like me or something. In the Philippines my mother is 85 years old, my daughter is 18 and she has special needs. I don't complain because I love my work. I need my money, I don't want drama. (SUG4Ž)

U razgovoru sa sugovornicima/ama o planovima za budućnost, vidljiva je neizvjesnost o bližoj budućnosti, ali sigurnost u njihovo krajnje odredište – Filipine. Iako migrantski radnici značajan dio života provode van zemlje u kojoj su rođeni, uočljiva je želja za povratkom u domovinu u jednom trenutku njihova života. Nastavak i tok njihovih migrantskih putanja, prema iskazima sugovornika/ca, nije izvjestan, već ovisi o trenutnim životnim i radnim uvjetima u zemlji destinacije.

Yes, I'm planning to move back to the Philippines I think for vacation and retirement you know what I mean but for now I need to stay [abroad] if I have some good opportunity in other country. (SUG1M)

I like it here, but long-term plans always depend on opportunities and how life goes. I'm waiting 5 years and if I have the opportunity I will go back to the Philippines and open a small business. (SUG2M)

Uvidom u iskustva filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj, možemo zaključiti kako je prisutno opće zadovoljstvo radnim uvjetima i tipom posla kojeg obavljaju, ali su jasno istaknuti neki od glavnih izazova: složenost administrativnog sustava i dugotrajnost postupaka dobivanja radne dozvole i vize, poznavanje engleskog jezika, prepreke u komunikaciji s kolegama i nadređenima starije dobi te latentan osjećaj nesigurnosti prema budućnosti i straha od gubitka posla.

Sukladno tome, ovo istraživanje dodatno potvrđuje važnost prepoznavanja i analiziranja izazova s kojima se strani radnici i hrvatska svakodnevica suočavaju. Ono što je vidljivo najveća prepreka do kvalitetne suradnje između stranih i hrvatskih radnika te njihove integracije u lokalnu zajednicu jest jezična barijera. Jezična barijera, ne samo da negativno utječe na kvalitetu (ne)ostvarene komunikacije, već duboko seže u pore svih odnosa, stvara osjećaj obostranog nezadovoljstva te dodatno gradi zid među skupinama (Cooper, 2011).

Zanimljivo je primijetiti kako strani radnici/e tijekom vlastitih migrantskih putanja vide kao „priliku za iskorištavanjem prilika“, odnosno načinom za kontinuiranim kretanjem prema boljim životnim i radnim uvjetima. Njihova je bliža budućnost u većoj mjeri neizvjesna te ovisi o njihovom trenutnom zadovoljstvu životom i radom u pojedinoj zemlji. Uvid u migracijska iskustva stranih radnika/ca potvrđuje postojanje kolektivnih težnji prema specifičnim destinacijama, poput europskih i sjevernoameričkih zemalja, pri čemu se migrantske putanje oblikuju stjecanjem i korištenjem različitih resursa, dok istodobno reflektiraju individualne aspiracije i osobne motive koji potiču daljnju migraciju.

5.4. Utjecaj religijske i kulturne povezanosti na društvenu integraciju i oblikovanje migrantskih putanja

Osim provođenja vremena na radnom mjestu s kolegama i nadređenima, život stranih radnika u inozemstvu uključuje i prilagodbu na postojeću sredinu, društvena pravila, lokalno stanovništvo i kulturu življenja. Kultura pojedine države, regije ili lokalnog područja bitno utječe na organizaciju posla i ljudskih resursa unutar radnog okruženja, kao i na strukturu odnosa u poslovnoj hijerarhiji. Osim toga, lokalne zajednice oslikane su specifičnim kulturnim obrascima i načinima života, pa prilagodba na određeni lokalitet stranim radnicima može predstavljati jedan od najvećih migracijskih izazova (L Domingo, 2017).

Ono što su sugovornici/e primarno isticali kao najviše zamjetnu „kulturnu“ razliku veže se uz rasnu, odnosno etničku pripadnost. Fizičke distinkcije između lokalnog stanovništva i stranih radnika su očite, pa je samim time i njihova prisutnost više primjetna, što može biti

otežavajuće za uspješnu kulturnu adaptaciju unutar etnički homogenog društva kao što je to hrvatsko.

When I came, the people were looking at us, looking at me like I'm a stranger, like „Who is this guy?“ because we are totally different – our colors, our faces. Then I heard some Croats when I came, I didn't understand what they were talking about, but I feel like they were talking like „Oh, this is another Asian“, because of the way we look, because of our race and appearance. It's like they immediately know we are not from here. (SUG2M)

The difference is, it's Europe, and the people are white... The people here are different because of our color, our race. You feel like they are staring at you because you're different. (SUG5Ž)

Ipak, svi su sugovornici/e navodili više sličnosti, a najzastupljenija od njih bila je religija. Religijske sličnosti između Filipina i države destinacije uvelike su utjecale na odabir Hrvatske kao poželjne države filipinskih radnika/ca. Te religijske sličnosti olakšavaju proces prilagodbe na hrvatsku kulturu, ali i pružaju osjećaj sigurnosti, za razliku od života u tranzitnim, odnosno bliskoistočnim zemljama, u kojima je kršćanstvo religijska manjina, a njegovo prakticiranje strogo zabranjeno.

Actually...In the Philippines is the same like Croatia...When I live in Croatia it's the same like living in the Philippines the lifestyle you know it's almost same, the religion is the same. We are in the Philippines 95% Roman Catholic, Christians. (SUG1M)

...we have same culture, we have same religion, we have same beliefs... That's why I feel safe here because we have the same religion, it's like being home in a way. (SUG4Ž)

Kada govorimo o uspješnoj integraciji stranih radnika u lokalne zajednice, važno je spomenuti njihov proces socijalizacije, odnosno stjecanje poznanstava i stvaranje društvenog kapitala. Bergstrom (2010) navodi kako postoje dva tipa društvene podrške koju strani radnici mogu dobiti za vrijeme boravka u zemlji destinacije – instrumentalna i socio-emocionalna podrška. Instrumentalna podrška podrazumijeva pomoć i podršku koju pruža domaće ili lokalno

stanovništvo, a ima za cilj spriječiti stvaranje kulturnih razlika te pružiti potrebne informacije. S druge strane, socio-emocionalna podrška uključuje potporu od strane iseljenika te borbu sa zajedničkim osjećajem usamljenosti i nostalgije koju strani radnici osjećaju u inozemstvu. Većina sugovornika/ca navodila je kako se njihova prijateljstva i međusobna druženja uglavnom odvijaju s drugim filipinskim radnicima/ama, što im pruža osjećaj sigurnosti i potpore, dok je jedan od sugovornika istaknuo kako aktivno sudjeluje u društvenom životu, pjevajući u crkvenom zboru u Zagrebu, što mu je donijelo mnogo poznanstava s Hrvatima.

I don't have Croatian friends, acquaintances I would say. I have Filipino friends... [her other Filipino friend]'s sister is my best friend here in Croatia. (SUG3Ž)

...the students here, I love the young generation, I love them. I made friends with them. Actually, I'm a member of a choir in Zagreb. I love to talk to students because they understand us, and we have the same culture, same religion. They're very open, and it's easier to communicate with them compared to older people. (SUG1M)

Socijalizacija, stjecanje novih poznanstava te kulturna prilagodba na novu sredinu dio su postizanja uspješne dinamike između lokalnog stanovništva i populacije stranih radnika. Postizanje te dinamike ovisi o kvaliteti međuljudskih odnosa, spremnosti na promjenu i podršci koju pružaju različite društvene skupine.

Ono što je bilo osobito istaknuto kod većine sugovornika/ca je važnost religije i emocionalne utjehe na njihovom migracijskom putu. Prema Iwayama (2019), filipinskim radnicima/ama religija djeluje kao izvor fizičke, emocionalne, mentalne i duhovne snage, pomažući im da se nose sa životnim izazovima, osobito u islamskim državama, gdje je religijska sloboda strogo ograničena. Vjera u katoličanstvo i Boga za filipinske radnike/ce predstavlja utjehu i vodilju na njihovom životnom putu, a koji je uvelike obilježen životom u različitim zemljama. Na neki način, religija predstavlja „odmak od stvarnosti“, odnosno pomaže u pozitivnijem pristupanju teškim životnim situacijama. Sugovornici su istaknuli sljedeće:

I believe in God's plan, you know... Because I believe that even if you have a plan, goals, dreams, if it's not God's plan, it will not happen. God will make things possible, those impossible things He will turn possible. (SUG1M)

Actually, I believe in destiny, you know, purpose, because I'm a religious person. I asked for something... because when you apply abroad out of my country... I didn't think I would be hired, you know what I mean? So that's why I grabbed the opportunity. I asked for a sign, and they gave it, so I took the opportunity. (SUG4Ž)

Zaključno, religijska i kulturna povezanost značajno oblikuju ne samo proces društvene integracije stranih radnika/ca, već i njihove migrantske putanje. Sličnosti u religiji, poput katoličanstva koje dijele filipinski radnici/e i većina hrvatskog stanovništva, pružaju stranim radnicima/ama osjećaj sigurnosti i olakšavaju prilagodbu na lokalnu zajednicu. Ova povezanost smanjuje osjećaj kulturne izolacije i stvara povoljniji okvir za socijalizaciju, što radnicima omogućuje lakši ulazak u društveni život zemlje domaćina. Kroz sudjelovanje u vjerskim aktivnostima, poput crkvenih zborova, migranti stvaraju nove društvene mreže i razvijaju osjećaj pripadnosti, što je ključni faktor za njihovu dugoročnu integraciju.

Istodobno, religija igra važnu ulogu u oblikovanju migrantskih putanja, jer pruža emocionalnu i duhovnu podršku u suočavanju s izazovima migracije. U islamskim tranzitnim zemljama, gdje je prakticiranje kršćanstva strogo zabranjeno, filipinski su radnici suočeni s ograničenjima vjerske slobode, što dodatno potiče njihovu težnju za migracijom u kulturno i vjerski srodnije zemlje poput Hrvatske. Ova iskustva oblikuju njihove buduće migracijske korake, pri čemu često biraju destinacije koje im pružaju ne samo ekonomske mogućnosti, već i vjersku slobodu i kulturnu kompatibilnost. Stoga, religija ne samo da djeluje kao izvor unutarnje snage, već i kao važan faktor u odabiru migrantskih odredišta.

6. Zaključak

Ovo istraživanje pruža uvid u motive, iskustva i resurse koji oblikuju migrantske putanje filipinskih radnika/ca u Hrvatskoj. Glavni razlozi za odlazak s Filipina su, kako ističu sugovornici/e, prvenstveno financijske prirode. Želja za financijskom stabilnošću i pružanjem podrške obitelji na Filipinima potiče radnike/ce da teže boljim uvjetima života i rada u inozemstvu. Uz financijske motive, neki su od sugovornika istaknuli i osobne želje za avanturom, stjecanjem novih iskustava i upoznavanjem drugih kultura, što ukazuje na to kako migracija nije isključivo ekonomski determinirana, već je uvjetovana i osobnim aspiracijama.

Iskustva rada i života u tranzitnim zemljama, poput Saudijske Arabije, Katara, Omana i Ujedinjenih Arapskih Emirata, također su imala značajan utjecaj na odluku o migraciji u Hrvatsku. Teški radni uvjeti, vjerske i kulturne razlike te zabrana prakticiranja kršćanstva u tranzitnim zemljama potaknuli su filipinske radnike/ce da teže zemljama s više kulturnih i religijskih sličnosti. Hrvatska se pojavila kao poželjna destinacija zbog zajedničke katoličke religije i percepcije Europe kao regije s boljim radnim uvjetima i višim standardom života.

Što se tiče života i rada u Hrvatskoj, istraživanje je pokazalo da su filipinski radnici i radnice većinom zadovoljni radnim uvjetima i odnosima s kolegama i nadređenima, ali se suočavaju s određenim izazovima, kao što su jezične barijere, sporost administrativnih procedura i nedostatak podrške za učenje hrvatskog jezika. Unatoč tim izazovima, religijska i kulturna povezanost s Hrvatskom olakšavaju njihovu integraciju i prilagodbu, dok sudjelovanje u vjerskim aktivnostima i stvaranje društvenih mreža pomažu u ublažavanju osjećaja društvene isključenosti.

Glavni cilj ovog istraživanja bio je obuhvatiti migracijska iskustva filipinskih radnika/ca u kontekstu motiva za migraciju i potrebnih resursa. Ono što se kroz intervju osobito dalo primijetiti je važnost društvenog i financijskog kapitala za ostvarenje migracije. Financijski kapital predstavlja temelj za stupanje u proces migracije, ali igra važnu ulogu u usmjeravanju migrantskih putanja ka zemljama s boljim životnim standardom i uvjetima rada. Društveni kapital, s druge strane, olakšava procese migracije putem poznanstava, rodbinskih ili prijateljskih odnosa, ali i bitno utječe na proces prilagodbe stranih radnika/ca u novoj zemlji. Ova dva tipa kapitala su često isprepletena; društvene veze nerijetko su povezane i s pružanjem financijske podrške budućim migrantima i migranticama, što se očituje u postojanju sponzorstava.

Iako se može reći da motivi i resursi oblikuju smjerove migrantskih putanja stranih radnika/ca, važan aspekt razumijevanja koncepta je i uvijek prisutna „procjena“ mogućnosti i

prilika u pojedinoj etapi njihove putanje. Ta procjena trenutnih uvjeta života i rada u odnosu na druge zemlje motivira strane radnike/ce na daljnju migraciju, s konstantnom težnjom ka povoljnijim financijskim i životnim okolnostima. Budućnost migracije stranih radnika/ca nije u potpunosti izvjesna, upravo zato što ovisi o promjenjivim faktorima.

Zaključno, ovo istraživanje, iako obuhvaća migracijska iskustva filipinskih radnika i radnica u Hrvatskoj u kontekstu motiva i resursa za migraciju, upućuje na složenost koncepta migrantskih putanja. Migrantske su putanje rezultat brojnih čimbenika: financijskih motiva, uvjeta rada, integracije u lokalnu zajednicu, težnje za kulturnom i religijskom sličnosti zbog osjećaja pripadnosti, ali i osobnih motiva, kao što su želja za upoznavanjem drugih kultura i života u stranim zemljama. Iako su primjetne društveno uvjetovane kolektivne težnje stranih radnika/ca ka europskim zemljama, nužno je uzeti u obzir i osobne motive kao aspekt migrantskih putanja koji je individualan i svojstven pojedincu. Rezultati ovog istraživanja sugeriraju potrebu za širim i opsežnijim poimanjem koncepta migrantskih putanja, uzimajući u obzir međuodnos i značaj velikog broja čimbenika koji utječu na njihovo preusmjeravanje.

7. Prilozi

7.1. Protokol intervjua

GENERAL QUESTIONS

- name and surname
- gender
- level of education
- years living outside the Philippines/age they moved out of the Philippines
- current sector of employment

LIFE IN THE PHILIPPINES AND REASONS FOR LEAVING

1. Can you tell me something about your life in the Philippines? What was your experience like living there?
2. When did you start thinking about the possibility of leaving the Philippines? Why then?
3. How did people and family close to you react to your decision to migrate?
4. Did you consult with anyone about emigration? If so, can you tell me with whom exactly?
 - a. How did this advice from people close to you influence your decision to migrate?
5. How did you feel while thinking about leaving your home country?
6. For what reasons did you think of leaving?
7. How did you finally make the decision to emigrate?
8. If you could single out the biggest reason for leaving the Philippines, what would it be? Why?
9. Did you have any acquaintances who helped you in moving out? If so, were they friendships/informal acquaintances or agencies?
10. Can you tell me more about the financial resources needed for emigration? How did you prepare financially for emigration?
11. How was the process of collecting the necessary funds? Did you have enough savings or did you postpone emigration until you had collected enough funds?

EXPERIENCES OF LIVING AND WORKING IN TRANSIT COUNTRIES

12. In which country/countries did you live before moving to Croatia?

13. How did you decide on that destination country?
14. Can you describe to me your first impressions and experiences upon arrival in the transit country?
15. What were the biggest challenges you faced in the process of adapting to a new environment?
16. What are your experiences with finding a job in the transit country/countries? Did you get help in that process?
17. How would you describe your working relationships with employers and colleagues at work?
18. What is your experience with the cultural differences between the Philippines and (name of transit country)? How did you adapt to them?
 - a. Did you face discrimination or prejudice while living in transit countries? If so, how did you deal with it?

REASONS FOR LEAVING TRANSIT COUNTRIES AND CHOOSING CROATIA AS THE NEXR DESTINATION COUNTRY

19. What prompted you to think about leaving (name of transit country)?
20. What were the main reasons for your decision to leave (name of transit country) and come to work in Croatia?
21. How did you decide on Croatia as your destination country?
 - a. Did anyone help you in that choice? If so, in what ways?
22. What was important to you when choosing your destination country after your stay in (name of transit country)?
 - b. Did you have a desire to live in Europe before? If so, how did your personal preferences and wishes to live in Europe affect your decision to choose Croatia as your destination country?
23. Did you face challenges when moving from a transit country to Croatia? If so, what were the challenges?

EXPERIENCES OF LIVING AND WORKING IN CROATIA

24. Can you describe your first impressions and experiences upon arrival in the transit country?
25. Did you find support from the Filipino community or other organizations in Croatia?

26. Can you share your experiences regarding language barriers? Was it difficult for you to communicate with others?
27. How would you describe your working relationships with employers and colleagues at work?
28. How was your process of adapting to the culture (of living) in Croatia?
29. What are your plans for the future? Are you thinking about returning to the Philippines, staying in Croatia long-term or potentially moving to another country?
30. How did your plans for the future change after you decided to move to Croatia?
31. How would you compare your overall life satisfaction in transit countries with Croatia?

Is there anything we didn't touch on during the interview that you would like to mention?

7.2. Kodna lista

NAZIV TEMATSKE CJELINE	DESKRIPTORI
MOTIVI ZA MIGRACIJU	<ul style="list-style-type: none"> • težak životni standard • želja za financijskom stabilnošću • pružanje financijske podrške obitelji • osobni razlozi • administrativna povezanost Filipina sa zemljama Bliskog istoka
MARGINALIZIRANOST NA TRŽIŠTU RADA I U DRUŠTVENOM ŽIVOTU	<ul style="list-style-type: none"> • teški radni uvjeti i stroge prakse • religijska diskriminacija na radnom mjestu • jezične barijere • teški životni uvjeti • potraga za boljim prilikama u Europi • poimanje Europe kao poželjne migrantske destinacije • kulturne sličnosti i bolji radni uvjeti
KOMUNIKACIJSKI I ADMINISTRATIVNI IZAZOVI NA RADNOM MJESTU U HRVATSKOJ	<ul style="list-style-type: none"> • opće zadovoljstvo radom i radnim uvjetima • nedostatak kvalitetne komunikacije s nadređenima i kolegama starije dobi • nedostatak pomoći u učenju hrvatskog jezika • pritisak i strah od gubitka posla • dugotrajni i složeni procesi dobivanja vize i radne dozvole • planiranje povratka u domovinu u budućnosti
UTJECAJ RELIGIJSKE I KULTURNE POVEZANOSTI NA DRUŠTVENU INTEGRACIJU I OBLIKOVANJE MIGRANTSKIH PUTANJA	<ul style="list-style-type: none"> • kulturne razlike • religijske sličnosti • podrška filipinske zajednice • važnost religije i psihološko-emocionalne utjehe na životnom putu • povezanost s domovinom i osjećaj nostalgije

8. Literatura

1. Aguilar, F. (1999). „Ritual Passage and the Reconstruction of Selfhood in International Labor Migration“, *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 14(1) 9-139, https://pssc.org.ph/wp-content/pssc-archives/Philippine%20Migration%20Research%20Network/Filipinos%20in%20Global%20Migration%20At%20Home%20in%20the%20World/20_Ritual%20Passage%20and%20the%20Reconstruction%20of%20Selfhood%20in%20Int.%20Labor%20Migration.pdf (6.7.2024.).
2. Alcid, Mary Lou L. (2003). „Overseas Filipino Workers: Sacrificial Lambs at the Altar of Deregulation“, u: Eva Østergaard-Nielsen (ur.). *International Migration and Sending Countries*. New York: Palgrave Macmillan, str. 99-121.
3. Bartram, David, Poros, Maritsa V. i Monforte, Pierre (2014). *Key Concepts in Migration*. London: SAGE Publications Ltd.
4. Bautista, Alvin Gino M. i Tamayo, Vladimir T. (2020). „Life Challenges of Overseas Filipino Workers“, *Open Access Library Journal*, 7: 1-9, <https://doi.org/10.4236/oalib.1106854> (8.7.2024.).
5. Boski, Pawel (2013). „A Psychology of Economic Migration“, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(7): 1067–1093.
6. Cooper, Diana. (2011). *Crossing cultures: A qualitative study of expatriate experiences with mentors during international assignments*. Doktorska disertacija. University of Minnesota Graduate School. Minnesota; USA.
7. Crawley, Heaven i Jones, Katharine (2021). „Beyond here and there: (re)conceptualising migrant journeys and the ‘in-between’“, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(14), 3226–3242, <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1804190> (12.5.2024.).
8. Iwayama, Minami O. (2019). „Understanding the Role of Religion and Religious Organizations in the Life and Work of Overseas Filipino Workers in an Islamic State“, *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 7(2): 55-64.
9. Kelly, Philip (2007). „Filipino Migration, Transnationalism and Class Identity“, *Asia Research Institute Working Paper No. 90*, <https://ssrn.com/abstract=1317153> (6.7.2024.).
10. L Domingo, Maria Francesca (2017). „Exploring the Overseas Experience of Filipino Employees Working Abroad: A Qualitative Study on Cross Cultural Adjustment“. *The Reflective Practitioner*, 2: 64-90, <https://cas.upm.edu.ph/journals/index.php/the-reflective-practitioner/article/view/23> (9.7.2024.).

11. Lu, Jinky Leilanie (2014). „Analysis of Brain Drain in the Philippines: The Case of Professionals“, *International Journal of Sociology Study*, 2, 93-99.
12. Margold, Jane A. (1995). „NINE. Narratives of Masculinity and Transnational Migration: Filipino Workers in the Middle East“. *Bewitching Women, Pious Men: Gender and Body Politics in Southeast Asia*, Berkeley: University of California Press, 274-298, <https://doi.org/10.1525/9780520915343-012> (19.3.2024.).
13. Marović, B. (2023). *Specifičnosti zapošljavanja i plaćanja stranih radnika u Hrvatskoj*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.
14. Massey, D.S. i dr. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466, https://www.researchgate.net/publication/270203247_Theories_of_International_Migration_A_Review_and_Appraisal (20.8.2024.).
15. Paul, Anju Mary (2011). „Stepwise International Migration: A Multistage Migration Pattern for the Aspiring Migrant“, *American Journal of Sociology*, 116(6), 1842–1886, <https://doi.org/10.1086/659641> (12.4.2024.).
16. Portes, Alejandro (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24, https://www.researchgate.net/publication/51992846_Social_Capital_Its_Origins_and_Applications_in_Modern_Sociology (20.8.2024.).
17. San Juan, Epifanio (2009). „Overseas Filipino Workers: The Making of an Asian-Pacific Diaspora“, *The Global South*, 3(2): 99–129, <https://www.cenpeg.org/2010/1gov/feb/OFW%20Diaspora.San%20Juan.2010.pdf> (22.3.2024.).
18. Schwarz, Inga (2020). „Migrants moving through mobility regimes: The trajectory approach as a tool to reveal migratory processes“, *Geoforum*, 116, 217-225, https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016718518300848?utm_source=packet_saves#preview-section-cited-by (12.5.2024.).
19. Shah, Nasra M. (2018). „Emigration Policies of Major Asian Countries Sending Temporary Labour Migrants to the Gulf“, u: Philippe Fargues, Nasra M. Shah (ur.). *Migration to the Gulf: Policies in Sending and Receiving Countries*. Cambridge: Gulf Research Center, str. 127-151.

20. Snel, Erik, Bilgili, Özge i Staring, Richard (2021). „Migration trajectories and transnational support within and beyond Europe“, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(14), 3209–3225, <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1804189> (15.4.2024.).
21. Špadina, Helga (2013). *Radne migracije državljana trećih država u EU: pravni okvir, problemi i perspektive*. Doktorska disertacija. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek.
22. Van Liempt, Ilse i Bilger, Veronika (2012). „Ethical Challenges in Research with Vulnerable Migrants“, u: Carlos Vargas-Silva (ur.). *Handbook of Research Methods in Migration*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, str. 451-466.
23. Zakon o strancima, NN 133/2020.

II. Mrežne stranice (URL)

1. Hrvatski zavod za zapošljavanje – dozvole za boravak i rad za državljane trećih zemalja i test tržišta rada
<https://www.hzz.hr/usluge/radne-dozvole-za-zaposljavanje-stranaca-i-test-trzista-rada/>
(1.9.2024.).
2. Ministarstvo unutarnjih poslova – radne dozvole
<https://mup.gov.hr/radne-dozvole/286764> (1.9.2024.).
3. Ministarstvo unutarnjih poslova – statistički podaci izdanih dozvola za boravak i rad (2018. – danas)
<https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/stranci-333/statistika-169019/169019> (1.9.2024.).
4. Statista – broj prekomorskih filipinskih radnika/ca
<https://www.statista.com/statistics/1287067/philippines-number-of-overseas-filipino-workers/> (6.7.2024.).
5. Statista – udio kršćanstva na Filipinima
<https://www.statista.com/statistics/214867/10-countries-in-asia-pacific-with-the-largest-number-of-christians/> (27.8.2024.).